

doelstellingen vastgesteld worden. Deze twee stappen zijn uiteraard niet te scheiden.

Het vaststellen van de doelgroep is meestal het gevolg van een persoonlijke keuze. De doelgroep wordt op basis van een aantal subjectieve criteria gekozen. Zo kunnen onder meer persoonlijke interesse, de relatie met een gegeven groep, vakmanschap en de behoeften van de groep er een rol in spelen.

De doelgroep van mijn leerboek bestaat uit Hongaarse studenten Nederlands in het universitair onderwijs. Mijn keuze werd gemaakt onder meer op basis van: (1) het feit dat mijn moedertaal het Hongaars is, en ik – ook door persoonlijke ervaringen – de specifieke moeilijkheden van de Nederlandse uitspraak voor Hongaarsaligen ken; (2) ik geef les aan studenten van een universiteit, en ik ben vertrouwd met de speciale behoeften en problemen van deze groep taalleerders; (3) er bestaan eigenlijk geen uitspraakleerboeken die aan deze speciale behoeften van deze doelgroep beantwoorden.

De doelgroep heeft twee belangrijke kenmerken. Ten eerste zijn het studenten met een specifieke moedertaal, namelijk het Hongaars. Ten tweede volgen zij hun studies in het universitair onderwijs. Deze twee eigenschappen hebben speciale implicaties ten aanzien van de doelstellingen en opbouw van het leerboek. In het nu volgende zal ik deze implicaties systematisch onder de loep nemen.

Studenten Nederlands in het universitair onderwijs

De eerste belangrijke eigenschap van de doelgroep is dat hij uit studenten Nederlands in het universitair onderwijs bestaat – toekomstige neerlandici dus. Met andere woorden: de doelgroep bevat taalleerders die zich na verloop van tijd beroepshalve met het Nederlands bezig zullen houden. Hieraan zijn twee belangrijke implicaties verbonden. De eerste betreft taalkennis, de tweede taalbewustheid. Neerlandici moeten aan de ene kant de taal – en daarmee wordt, uiteraard, ook de uitspraak van de taal bedoeld – op een heel hoog niveau beheersen. Aan de andere kant moeten zij zich van de taal veel meer bewust worden dan 'gewone' taalleerders. In de volgende delen ga ik op deze twee implicaties in.

Taalkennis en uitspraakniveaus

De doelstelling in uitspraakonderwijs, dus ook van een leerboek, worden in de eerste plaats aan het niveau van de door de doelgroep te bereiken uitspraak gerelateerd. Hoewel het uitspraakniveau niet 'meetbaar' is in de klassieke zin van het woord, kunnen er een aantal (min of meer) objectieve maatstaven opgesteld worden op basis waarvan het uitspraakniveau van een taallearder met enige zekerheid gemeten kan worden. Ik beperk me hier tot drie criteria, namelijk (1) verstaanbaarheid, (2) de realisering van segmenten, (3) het consequent zijn in de keuze van een taalvariant.

In de volgende alinea's geef ik een kort overzicht van (1) drie doelgroepen van verschillend niveau, (2) drie uitspraakniveaus die voor deze doelgroepen als doelstelling vastgesteld kunnen worden, (3) drie criteria waaraan de drie uitspraakniveaus moeten voldoen. Dit is om te laten zien wat de

voornaamste eigenaardigheden van mijn doelgroep zijn en de voor deze groep als doel gestelde uitspraak is.

• Niet-professionele taalgebruikers

De eerste doelgroep die onderscheiden kan worden, bevat niet-professionele taalgebruikers. Dat wil zeggen, mensen die de taal voornamelijk niet beroepshalve gebruiken, bijv. toeristen. De primaire doelstelling van deze groep is – zoals het in de omgangstaal verwoord wordt – zich verstaanbaar kunnen maken, een verstaanbare uitspraak te verwerven. Bijvoorbeeld, als iemand als toerist naar Nederland gaat, dan kan hij zich met een paar eenvoudige, min of meer duidelijke taaluitingen redden. Voor zo iemand is het voldoende als hij – voor zover hij de klemtoon op de juiste syllaben zet – de Nederlandse klanken door de 'meest gelijke' Hongaarse klanken vervangend [b'e:toer n'e:doerlandz] zegt. Zijn primaire doel is immers dat hij verstaan en begrepen wordt.

Wat zijn de criteria van verstaanbaar spreken? Het is interessant dat verstaanbaarheid (*intelligibility*) (Lowie 2004: 4-5; Dalton en Seidlhofer 1994: 9-12; Kenworthy 1987: 13-25) zelf als een criterium wordt gehanteerd. 'Verstaanbaar' moet dus 'verstaanbaar' zijn. Het wordt als een fundamenteel kenmerk van de kennis van de uitspraak van een vreemde taal beschouwd. (Thio en Verboog 1991; Van Heuven en De Vries 1983; O'Connor 1980).³ Het is eigenlijk een complex criterium dat vooral op de communicatieve functie van de taal betrekking heeft. Volgens recent onderzoek hebben prosodische factoren de meeste invloed op verstaanbaarheid (Celce-Murcia e.a. 1996; Kenworthy 1987). Dat wil zeggen dat in een leerboek voor beginnende taalleerders de prosodie van de taal de meeste aandacht zou moeten krijgen.

• Professionele taalgebruikers

De situatie is heel anders als iemand de vreemde taal dagelijks gebruikt of zich er beroepshalve mee bezighoudt. Voor deze professionele taalgebruikers is verstaanbaarheid een basisvoorwaarde, maar het is niet voldoende. De luisteraar heeft bij de sprekers een soort kwalitatieve verwachting, zij het impliciet of expliciet. Voor zulke taalgebruikers is een goede uitspraak meestal onmisbaar. Men denke bijvoorbeeld aan zakenmensen, voor wie een goede uitspraak financiële consequenties kan hebben, of aan hotel receptionisten die het imago van een duur hotel door de gebrekkige uitspraak snel kunnen ruïneren. Deze mensen moeten niet alleen verstaanbaar, maar ook redelijk gemakkelijk en mooi spreken. Ze moeten dus 'prettig' spreken. Een belangrijk criterium van deze 'prettig verstaanbare' uitspraak (*comfortably intelligible*) (Lowie 2004: 4; Kenworthy 1987: 3-4) heeft te maken met de realisatie van segmenten. Voor een prettig verstaanbare uitspraak is het niet voldoende als er op prosodisch niveau geen grote fouten worden gemaakt. De uitspraak van de segmenten moet ook vrij 'Nederlandsachtig' zijn. Het directe vervangen van de Nederlandse klanken en medeklinkers in beter Nederlands door min of meer gelijkkluidende segmenten uit de eigen foneminventaris, [b'e:toer n'e:doerlandz], maakt bijvoorbeeld de uitspraak onprettig. Iemand die prettig verstaanbaar spreekt, moet dus een onderscheid maken tussen een volle en een gereduceerde klinker, een stemloze